

Jaroslav HELFERT a PODORLICKO:

„Dědic jména mezinárodního zvuku a sám skromný a naší disciplíně oddaný dr. Jaroslav Helfert je ve svém okolí znám pro mimořádné a krásné lidské vlastnosti a skoro legendární skromnost.“ (Dr. Hugo Rokyta)

ŽIVOT:

Praděd doktora Jaroslava Helferta, profesor pražské university, Josef Helfert (1791 — 1847) byl zakladatelem terminologie dnešní památkové péče a autorem velmi pozoruhodné knihy o údržbě památek, první publikace toho druhu u nás (1820). Děd, doktor Josef Alexander, svob. pán Helfert (1820—1910), stál padesát let v čele rakouské a tehdy i české památkové péče jako předseda „Ústřední komise pro udržování historických a stavebních památek“. Odpočívá v rodinné hrobce na potštejnském hřbitově. Další

příslušník rodu Helfertových, učený tajemník královéhradeckého tolerantního biskupa Leopolda Haye, Augustin Helfert, byl věrným přítelem a příznivcem Josefa Dobrovského.

Jaroslav Helfert se narodil 27. září 1883 v Malackách na Slovensku jako druhý ze šesti dětí rodičů Zdeňka Helferta [1849—1891], jediného syna dr. Josefa Alexandra Helferta a Wilhelminy roz. Fügrelové.

Od rodičů a předků, jak již bylo poznamenáno, získal „duchem i výchovou smysl pro kulturní a umělecké projevy“. Výchova v rodině byla ryze česká. Ukazují to konečně již česká jména sourozenců: Zdeněk, Jaroslav (náš oslavenec), Marie Alexandra (po matce a dědovi), Vladimír, muzikolog a kulturní pracovník, jehož život se často prolínal s Jaroslavovým, dále Ludmila a Milada.

Otec, který působil po krátkém pobytu na Slovensku v Čechách, naposledy pak v Bechyni na paarovských panstvích jako ekonomicky a právnicky školený úředník, zemřel v r. 1891. Výchova šesti dětí spočinula v rukách matky — ušlechtilé, široce vzdělané ženy.

Pro nás je důležité připomenout, že k této době se vztahuje na doporučení universitního profesora dr. J. U. Jarníka trvalé zakotvení Helfertových v Potštejně, kde r. 1900 zakoupila rodina k letním pobytům chalupu č. 99.

V Praze se natrvalo usadili na Smíchově. Bratři Jaroslav a Vladimír zde absolvovali střední školu a odešli na pražskou universitu. Jaroslav zprvu studoval práva, pak na filosofické fakultě historii, jako žák Jaroslava Golla, a filosofii u T. G. Masaryka. Po dva roky navštěvoval vídeňskou universitu, kde studoval pomocné vědy historické a dějiny umění. Dnes je patrně nejstarším žijícím žákem našeho slavného krajana profesora Maxe Dvořáka, zakladatele moderní památkové péče. Promoval v roce 1908 u profesora Jaroslava Golla v Praze. Při „italské cestě“, která mu dala výzbroj pro pozdější působení, měl příležitost poznat památky vatikánských archivů v rak. historickém ústavu v Římě i vysoké umělecké kultury. Jeho pobyt v Itálii byl přerušen jmenováním tajemníkem Moravské muzejní společnosti v Brně, kde nastoupil 9. ledna 1909.

Brněnské muzeum bylo tehdy v dosud málo ujasněných a uspořádaných poměrech národnostních, hospodářských a majetko-právních. Ustavením Zemského muzea moravského v roce 1923 začíná nejvýznamnější období Helfertovy osobnosti po vědecké i společenské stránce.

Roku 1910 se oženil s Ludmilou, roz. Tichou z Prahy—Karlína a rodina se postupně rozrůstala. K rodině patřil i široký okruh společnosti — zvláště mladí čeští kulturní pracovníci. S bratrem Vladimírem, který se jako universitní profesor hudebních věd usadil také v Brně, prožívali společný boj o moderní život v moravské metropoli.

Při budování muzea se projevil Helfertův vrozený organizační talent a schopnost jednání s lidmi. Na svou funkci v muzeu již od r. 1909 nehle-

děl pouze jako správce, nýbrž přímo dbal o celkový stav muzea, o systematické budování a třídění sbírek, jejich evidenci, promýšlel rozvoj muzea a — v dnešní terminologii — v praxi i v teorii prováděl metodiku a evidenci muzeí v zemi. Zdůrazňoval evidenci sbírek a práci s veřejností. Od r. 1921 byl lektorem muzeologie na brněnské universitě. Tato práce se doplňovala s jeho pozdější funkcí inspektora muzeí a v jeho pojetí i s funkcí konzervátora památkové péče. Od r. 1925 přednáší dějiny umění na brněnské konservatoři. S bratrem Vladimírem brzy po jeho příchodu na universitu založili hudební archiv, vybudovaný pak Vladimírem na dnes již plně uznávané vědecké pracoviště. Podobně v r. 1923 byla reorganizována moravská galerie. S takovými úkoly souviselo řešení významných teoretických otázek, z nichž většina byla dosud nedotčeným odborným problémem. Uplatnění na případech z terénu nutila k jasnému pohledu a přesnosti. V r. 1923 se stalo brněnské muzeum „ústavem zemským“ a dr. Jaroslav Helfert byl jmenován jeho ředitelem. V r. 1936, vzhledem ke svým zkušenostem byl ministerstvem školství jmenován inspektorem moravských muzeí s úkolem připravovat muzejní síť. Dočasně spravoval i sbírky městského muzea brněnského a jako poradce sbírky muzea umělecko-průmyslového. Na tomto širokém poli provedl reorganizaci těchto tří muzejních celků, tj. materiální vyrovnání jejich sbírek přeskupením k příslušným oborovým fondům.

S otevřeným pohledem na zahraniční a světový vývoj se účastnil s bratrem Vladimírem zápasů o nové směry naší kultury. Brno bylo tehdy na křižovatce kulturního dění, vělo, omlazovalo se, dávalo kulturní impulsy do ostatní části naší republiky. Historické události brzy osudově zasáhly.

15. března 1939, když Němci okupovali Brno, byl Helfert zproštěn úřadu v muzeu i v inspektorátu a dosazen tam nacistický komisař. Helfert, relegován z Brna, uchýlil se do Potštejna. Musel se často skrývat po okolí, „načerno“ zajižďel po spolehlivých správcích muzeí, ale „chalupa“ v Potštejně, od r. 1930 přestavěná, znamenala pro něho i jeho rodinu domov a působiště. Měl tak „nucenou“ příležitost prohloubit svůj zájem o Potštejn a okolí, probuzený již předválečnými pobyty a našel spojením studovat prostřednictvím pražských přátel Potštejn a okolí v ústředních archivních fondech. „A okolí se rozšiřovalo, až z toho byl skoro celý okres“, usmívá se dr. Helfert. Svoje práce o Potštejně publikoval v té době pod pseudonymem Jan Horecký.

Brzy se stalo, co bylo neodvratné — zatčení! Nejdříve Hradec Králové, potom Pečkárna a Pankrác, odtamtud Terezín, Malá pevnost, kde se sešli všichni tři bratři. Dva nepřežili útrapy, Jaroslava zachránili v nemocnici v Rychnově n. Kn. v roce 1945 transfúzími potštejnského dárce krve.

V rekonvalescenci pořádal Helfert v Potštejně přednášky, besedy, navázal na známý kroužek potštejnských osvětových pracovníků a když se

zrekreoval, byl v r. 1946 reaktivován do Brna. Vrátil se do funkce ředitele MMZ a inspektora muzeí, ale podlomené zdraví a ztráta bratra Vladimíra — „byl »Vade Mecum« při mém brněnském putování“, jej brzo donutily, aby požádal o pensionování.

Otevřela se plně nová kapitola jeho činnosti — regionální vlastivědná práce v okrese Rychnov n. Kn. V bezprostředním styku s památkovými orgány okresu byl již od r. 1948, s tehdejším okresním osvětovým inspektorem Dvořákem, spolupracoval osobně již dříve. Když v r. 1952 byl dr. Jaroslav Helfert jmenován KNV do funkce okresního konzervátora památkové péče, neznamenal to změnu v jeho dosavadní činnosti, pouze prohloubení a rozšíření zájmu.

K charakteristické Helfertově odpovědnosti za kvalitu vlastní práce přibyla potřeba a povinnost veřejného prospěchu. Zájmový okruh regionu dostal pevné teritoriální hranice a v krabicích přibývaly karty i fotografie, protože důkladnou evidenci, historické prozkoumání a dokumentaci památek, jejich vztah k terénu si kladl dr. Helfert opět za prvotní úkol. Ochotné spolupracovníky našel mezi místními vlastivědnými pracovníky i mezi svými přáteli—odborníky. Muzejní zájem se ovšem také projevil. Omezoval se na teoretickou a metodickou stránku v celookresním měřítku. Došlo k rozhodujícímu vědeckému objevu: „Archiv velkostatku Dobřenských byl skladištěm a změtí nejrůznějšího druhu písemností. Bylo však již po letném prohlédnutí zřejmo, že tento archiv chová vzácné a namnoze dosud neznámé bohatství materiálu, hlavně o potštejnské plátenické manufaktuře z pol. 18. stol.“ Helfert přeseďlal k archivnictví, materiál srovnal, odborně zpracoval a později (1958) odevzdal do státního archivu (nyní Zámorsk). Výsledek několikaletého studia chararéovských rukopisů a ikonografických památek je již teoreticky zhodnocen i využit jako pramen mnohými mladšími autory.

Zdařila se také spolupráce s tehdejším inspektorem kultury ONV Vladimírem Sedláčkem, zvláště při ustavování a řízení sboru dobrovolných vlastivědných pracovníků. Dr. Helfert se věnoval zároveň historickému studiu místních památek. Ale své poznatky, čerpané převážně z archiválií regionu, publikoval velmi skromně. Stručné výpisy zjištěných údajů uváděl na kartách jednotlivých památek, větší tematické studie připravoval s myšlenkou na pozdější možnosti vydávání vlastivědných sborníků okresu.

Po reorganizaci státní správy v r. 1960 kladl největší důraz na evidenci památek ve zvětšeném území v souvislosti s právě vyhlášeným programem státního soupisu památek, jemuž se věnoval několik let. Ačkoliv poslední období svými správními, hospodářskými a územními změnami — předávání a opětné vracení muzejních a památkových ústavů spolu se zvraty na úseku teorie nedávalo dobré podmínky pro vlastivědnou práci (a konečně i osobní život dr. Helferta měl osudové zvraty: v roce 1966 ztratil svoji

manželku Ludmilu, oddanou účastnici na jeho cestách životem), kalkulace jeho práce vyznívá nejbohatěji.

V roce 1963 oslavil v Potštejně osmdesátiny při zasloužené řadě blahopřání ze strany předních představitelů kulturního života a přátelských projevů doma i v cizině.

HELPERTOV PŘÍNOS MUZEJNICTVÍ A PAMÁTKOVÉ PÉČI:

Omezený rozsah článku i jeho účel znemožňuje srovnávat vývoj Helfertových myšlenek a názorů s vývojem muzejní vědy od přelomu století. Brzy po založení brněnské fakulty, asi v r. 1921, byl prosazen jeho návrh, přednášet muzejní praxi a teorii. Tím si zajistil významné prvenství v historii naší muzeologie a zavedl poprvé muzeologii jako vědní disciplínu na vysokých školách ČSR. Ve svých přednáškách průkopnický vyzvedl inventarizaci a doporučoval vést inventář jako deník a k němu katalog v několika průpisech podle zájmu a oboru. Svou teorii měl ověřenou průzkumem v terénu, když objížděl moravská muzea a prováděl skutečnou evidenci muzejních sbírek za situace zvláště obtížné. Centrální přehled neexistoval a ani v jednotlivých místech nebyly ujasněny majetkoprávní vztahy. Působil zároveň jako předseda Svazu moravských muzeí a stal se jeho čestným členem. Na Moravě dříve nežli v Čechách dospěla muzea k určité organizaci, jejíž využití bylo příslibem pro povznesení venkovských muzeí. Cílem těchto snah bylo také soustředit regionální vlastivědnou činnost při okresních muzeích. Úspěšné bylo také Helfertovo působení ve funkci inspektora moravských muzeí.

Při formulování svých teoretických zásad Helfert zdůrazňuje, že muzeum od samých počátků své životní dráhy považoval za složku památkové péče. Muzejnictví je koordinováno s ochranou památek a muzejní pracovník nesmí se nikdy zpronevěřit zásadám památkové péče. „První povinností je zajištění předmětů a jejich souvislostí řádnou evidencí, při čemž muzea chovají jen materiál vytěněho oboru nebo obvodu, ostatní předměty a soubory určují příslušným muzeím.“ Tyto znaky determinují — proti povaze sbírek soukromých — muzea jako veřejné ústavy vědy a osvěty, bez ohledu na stupeň ústavu a funkci pracovníků. „I pomocná síla musí pamatovat, že některé předměty nabývají hodnoty teprve v souvislostech.“ Závěrů, vyplývajících z řešení teoretických problémů na požadavky z praxe použil v r. 1923 k vypracování statutu Morávského muzea zemského, při čemž zdůraznil zejména funkci brněnského muzea jako centra muzeologické evidence a veškeré muzejní práce v zemi. Teorii propracovával dále a použil ji také v Průvodci po sbírkách Morávského muzea zemského v Brně.

Pro náš regionální zřetel má tato formulace muzejních teorií základní význam. V padesátých letech totiž rychnovský okres objevuje Helferta ja

Barokní socha Krista z vamberecké dílny sochaře Mělnického.

l
l
c
I
z
t
r
E
d
n

z
M
je
ň
v:
n
sj
lc
pi
je
řá
Be
m
v
ta
pc

pr
jir
sb
za
i c

né
tiv
pre

ko vyzrálého muzeologa, dokonale teoreticky vyzbrojeného, jenž své vědomosti a zkušenosti soustřeďuje na regionální vlastivědu. Provádí instalaci potštejského památníku a dočasně pracuje v rychnovském muzeu, osobně se seznamuje s okolními místními muzei, a s jejich správci. Výsledkem komplexního rozboru situace je návrh na ustavení Okresního vlastivědného střediska. Přichází s promyšleným plánem, založeným na přesném odhadnutí sil okresu a určuje nejbližší úkoly i vytyčuje plány pro budoucí odbornou činnost. Myšlenka potřeby centra a řízení regionální vlastivědné práce, již se zaobírá od konce padesátých let, vykrystalizovala do důrazné a přesné formulace. Tento výborný podnět, který nyní dochází svého uskutečnění, nemohl se tehdy uplatnit. Helfert však nepodléhá pesimismu. Stará se o rozmnožení rychnovských sbírek, neboť na ně pohlíží již tehdy jako na muzeum okresní, upozorňuje na soukromé „muzeum“ v Ohnišově a v šedesátém třetím roce doporučuje celkový výzkum tkalcovství v oblasti Janova, Sněžného a Ohnišova.

Sleduje vývoj československé muzeologie, reaguje na poznámky o muzeích v našich zemích a domýšlí je: „Autora neznám, dobře to napsal. Mám chuť k tomu napsat připomínku. Poslal bych to pražskému Kabinetu jako příspěvek k řešení muzejních otázek.“ Přiklon k muzejní teorii, zobecnování závěrů, optimismus a přesvědčení o 'dobru a užitečnosti práce, všechno je v jeho moudrém pohledu: „Muzejní půda je vždycky velmi nosná pro stavění potěmkinských vesnic, to už tak je. Ale jde to vždycky spravit. Horší je to s tou nedostatečnou evidencí sbírek (inventáře a katalogy). To je kus pathologie našeho muzejnictví, a je to hodně obecné, jak připomíná článek v poslední Muzejní a vlastivědné práci. Nechápe se stále ještě dost opravdově, že muzejní předmět nabyde hodnoty, ožije, teprve řádnou dokumentací, tj. evidencí v inventárním a katalogovém záznamu. Bez toho je předmět a koneckonců celá sbírka mrtvá a pro budoucnost málo či nic průkazná. Já jsem vždycky (v kursech, na universitě, i jinde, v konferencích, při revisích sbírek) naléhal na provádění řádné evidence, také ve Svazu českých muzeí jsme tyto úkoly zdůrazňovali jako **přední** povinnosti muzejních správ.

Ale setkávali jsme se a setkáváme se dosud s předsudkem, že je to práce podřadná, že je škoda na to plýtvat časem a energií, potřebnou na jiné úkoly se sbírkami. To je názor zcela falešný; dělat řádnou evidenci sbírek je práce nejen nutná, ale je to pro opravdového muzejníka i práce zajímavá, mnoho se při ní přiučí a často nachází nové hodnoty a tím i osobní uspokojení.“

Své myšlenky o souborech muzejních předmětů, připomínání soustavného tematického výzkumu, setrvávání při zásadě specializace muzeí, vlastivědného střediska, formuluje vždy ve chvíli nejvýše akutní a potřebné pro rozvoj vlastivědy v okrese.

V Helfertově osobitém pojetí památkové a muzejní práce se neztotožňují pojmy dobrovolný vlastivědný pracovník a neukázněný diletant — soukromý sběratel. Věděl, na kolik jsou dobrovolní pracovníci v těchto oborech užiteční, vážil si jich a spolupracoval s nimi. Jako málokdo znal hodnotu jejich práce a nezhazoval s jejich silami. Proto klade tak velkou pozornost aktivu vlastivědných pracovníků při okresním muzeu nebo při školské a kulturní komisi.

Dr. Jaroslav Helfert působil od územní reorganizace v r. 1960 jako okresní konzervátor při ONV v Rychnově n. Kn. Léta 1960 až 1962 byla obdobím majetkoprávních přesunů a nových odborných úkolů. Převedení břemene přímé správy pěti státních zámků na ONV a současně zdvojnásobení území okresu předpokládalo úsporně rozložit síly, čas i odbornou spolupráci. Především bylo nutno soustředit se na okresní síť zpravodajů památkové péče. Pro zvětšený okres navrhl utvořit tři oblasti spravované oblastními konzervátory.

V této souvislosti by bylo vhodné připomenout, že Helfert dal také podnět k vyjasňování hranic regionu. Řešil tuto otázku historicky, vypracováním mapového alba vývoje panství s poukazy na tradiční spádové oblasti a jejich postupné proměny. Práce přinášela Helfertovi také osobní radost, když při konzultacích s památkovými pracovníky ze sousedních okresů poznal, že jeho metody jsou správné.

HELPERTOV POTŠTEJN

K našemu kraji přiblížil dr. Helferta Potštejn. Potštejn v přelomu století, do něhož přichází mladý Helfert, je vyhlášeným letoviskem, kam se každoročně sjíždějí významné osobnosti kulturního i politického života. V takovém prostředí a z tohoto pohledu poznává Helfert Potštejn. Drobnější práce turistického rázu s potštejnskou tematikou publikuje ve spolupráci s místním Okrašlovacím spolkem. Mají sloužit památkové ochraně a konzervaci hradu. Ve svém zaujetí pro Potštejn byl pod vlivem rodáka univerzitního profesora dr. J. U. Jarníka. Asi kolem r. 1926 započala se na potštejnském hradě za těžkých podmínek nová zachraňovací akce, záslužná, s dobrými výsledky. Za okupace Potštejn poskytoval dr. Helfertovi poslední, byť omezené možnosti odborné a vědecké práce s regionální tematikou. Spolupracuje na výstavní činnosti v Žamberku a publikuje — „píše pro šuple“, promýšlí teoretické a humánní, ale i ryze praktické problémy. Zvykl si na Potštejn a Potštejn na něj. Helfert žije potštejnským osvětovým ruchem i po osvobození. V roce 1948 uspořádal tematické výstavy z dějin Potštejna a řadu besed. Dosud nebyla dostatečně vyzdvížena okolnost Helfertovy inklinace k osvětové vlastivědné práci. Projevoval ji i při této příležitosti, pořádal s každou výstavou populární přednášky mezi veřejností zvláště oblíbené. Tuto tradici ostatně Helfert dodržuje do-

sud — ve spojitosti s hradem a „Památníkem Jiráskova Pokladu“. I když celookresní problémy později převládly, Potštejn s hradem a památníkem je stále v popředí jeho zájmů.

„V krásném a památném prostředí svého druhého domova pokračuje konzervátor ve své činnosti, ctěn a oblíben u pracovníků kraje a okresu, na všech úsecích památkové práce,“ jak píše dr. Jakub Pavel.

„Ať je mu ta pětásmdesátka, k níž letos vykročil, příležitostí k zamyšlení o svém díle s vědomím, že má kolem sebe dobré přátele a pevný kruh spolupracovníků pro své další plány!“
 Jitka Pivcová

Sochařský rod Mělnických z Vamberka

Rodokmen Mělnických ve Vamberku

Sestaven z matrik fary vamberské. Z velmi početných jednotlivých rodin jsou zaznamenáni jen ti členové, kteří mají význam pro naši studii. Sestavení nechce být definitivní a po studiu jiných pramenů bude asi třeba doplňků. Leč základ je tu dán.

Značky: n = narozen (křtěn), z = zemřel (pochován), m = manžel(ka), r = rozená, vd = vdova, dc = dcera, V. = Vamberk. Čísla před jmény nemají vztah ke genealogii, jsou to jen pomocné značky, poukazující k pořadí v textu výše.

(1) Mates Mielnický

(2) Matěj n. asi 1668 kde?, z. 1725 28. XII. 57letý

m. 1. Františka z. 1714 30letá — 2. Anna r. Langrová z Brně z. 1745 60letá

(3) Jan Ignac n. 24. VI. 1702 — z. 19. IV. 1774

m. 1. Dorota — 2. Terezie r. Vokurková dc. sládky
 z V. z. 1747 39letá — 3. Barbora z. 1758 32letá

(4) Frant. Ant. n. 2. V. 1718

m. Veronika — 2. Barbora
 r. Kozelková

(6) Jan Jozef n. 15. III. 1741
 m. Kateřina

(5) Frant. Ant. n. 1751
 m. Anna r. Vokurková

(7) Jan Jozef

n. 23. III. 1767

z. 10. II. 1817

m. Anna r. Hanušová

Liborius krupař

n. 23 VII. 1768

z. I. IX. 1819

(8) Karel Ant.

n. 14. 5. 1770

z. před 1821

m. Marie Lišková
 dc. pekaře ve V.

(10) Jozef Matěj

n. 24. II. 1778

z. 5. VIII. 1853

m. Marie Zemanová

Jan — barvíř
 n. 179, — z. 1829
 m. Mar. Anna vd. Vondrová

(9) Karel
 n. 1800

(11) František

n. 22. IV. 1799

m. Barb. r. Pelikánová

(12) Emanuel — sklenář
 n. 1828? — z. 1851

Karel — krejčí
 m. Františka
 r. Vorlická
 z Potštejna

(13) František

n. 13. XI. 1822 ve V.

z. 1876 ve Vídni

Kamenictví a s tím související sochařství ve Vamberku mělo na Rychnovsku dobrou pověst už v 2. polovině 17. století. Nápis na kamenné desce z bývalé městské brány z r. 1659 v Rychnově n. Kn., zasazený na domě č. 60 v Krocínově ulici, hlásí, že je „mistrem toho díla Jan TIT saused města Vamberka“. Rod Titů se ve Vamberku dále držel, ne už kameníků, ale zednických mistrů. Kamenictví ovládli v 18. století Mělničtí.

Odkud přišli Mělničtí do Vamberka, zatím nevíme. Víme zato, že byli od začátku občany váženými, titulováni Pan — Dominus, v přátelských stycích s místními prominenty, s čestnými funkcemi ve správě města. Tak např. záznam v matrice k 28. květnu 1701: „Pokřtěna jest dcera jménem Kateřina Barbara Matějovi (tj. mladšímu) Mielnickému, Františce manželce, její kmotra Paní Kateřina manželka Pana Jana Petříka, ten čas hejtmana panství vamberského. Svědkové Paní Barbara mž. Pana Františka Vyravského, Paní Barbara m. Pana Matěje Postřehovského, Pan Andres Praus, Pan Jan Misař, všichni z Vamberka.“

První Mělnický, Mates, je ve vamberské matrice zapsán k 24. červnu 1702 jako svědek při křtu svého vnuka Jana Ignáce (3). Je možné si představit, že se první Matějové účastnili prací na mariánských sloupech z konce 17. století v Kostelci n. Orł. a ve Vamberku, postavených vrchností Záruby z Hustiřan.

Druhého Matěje (2) známe jako spoluautora s V. Hejzlarem mariánského sloupu z r. 1714 v Solnici. Třetí, Jan (3), „primas“ města, pracoval s vídeňským O. Deckerem na sloupu z r. 1733—1736 v Dobrušce a účastnil se postavení kašny na náměstí v Litomyšli z r. 1740. Na tomto díle se podílel s tamějším Bartolomějem Hendrychem, bratrem Václava, autora schodiště z r. 1776 před kostelem v Neratově. Oba bratři byli žáky proslulé sochařské hutě Pacáků v Litomyšli. Odtud snad infiltrace umění Pacáků do hutě Mělnických ve Vamberku.

Známe řadu prací sochařských a kamenických v okrese a okolí, které nesou vytesané signatury a letopočty nebo jsou jim připisány v písemných pramenech, většinou ale jen s příjmením „Mělnický“, bez křestních jmen, která by nás ale nepřivedla bezpečně k určitému členu, protože se v rodu často vyskytují. A mimo to: huť zaměstnávala mnoho pomocníků, tovaryšů, mistrů, z nichž se někteří do rodin Mělnických přičlenili¹). Nemůžeme proto čekat, že se podaří přisoudit autorství jednotlivých výrobků těm a těm členům rodu Mělnických. Původ soch bude možno určit v tomto rozvětveném rodu analysou formy nebo materiálu (druhu kamene) a zařazením na místo v rozrodu, odpovídající datu výrobku. Bude třeba spokojit se označením dílny. Tak přisoudíme dílně Jana ml. (6) plastickou výzdobu na průčelí zámku v Nových Hradech u Vysokého Mýta²). Jeho syn Karel (8) se podílel se svým strýcem Františkem (5) na mariánském sloupu v Brandýse n. Orł. z r. 1798—1811³), Karlův syn Karel (9) je označen signaturou na sousoší sv. rodiny v Kunvaldě v Č.

Zvláště váženým členem rodu byl jiný syn Jana Josefa, Josef Matěj (10), „představený města Vamberka“. Jeho rozsáhlé huti, snad společně s Karlem st. i ml., můžeme připsat řadu prací, jako je Pieta v Kačerově, signovaná „Melnitzky 1803“, čtyři sochy na mostě před kostelem ve Zdobnici z r. 1803 a 1807⁴⁾, sousoší v Uhřínově z r. 1803, pravděpodobně sloup se sv. Florianem v Potštejně z roku 1827—1828⁵⁾ a některé plastiky ve Vamberku, jako Kristus v žaláři pod farou⁶⁾, sv. Anna v Zářečí a pod kostelem aj.

Na začátku 19. století pracovala kamenická dílna Mělnických v Olomouci. Patrně to byla větev vamberských, snad Františků (4 a 5), která ve vamberských matrikách doznívá Františkem ml. (5); jeho úmrtí není tam už zaznamenáno. Jejich kamenné kříže v Dlouhé Třebové a v Lanškrouně, oba z roku 1812, by snad dosvědčovaly směr jejich přesídlení na Moravu. V olomoucké kamenické dílně se zaučoval poslední z vamberských Mělnických, František (13), vnuk Josefův. Na další učení přešel do Vídně, kde již zůstal a působil jako uznávaný a vyhledávaný sochař⁷⁾.

Se zajímavou zprávou se setkáváme v úmrtní matrice vamberské k 10. únoru 1817, že byl Jan Josef (7) „nenadále ve skále zasypaný“. Ukazuje to k tomu, že dílna Mělnických pracovala z části přímo v lomech. V pískovcovém lomu zámělském, zv. Cabalkova skála, donedávna jsme mohli nalézt v sutinách vylámaného kamene opracované kvádry, zřejmě k nějakému baroknímu nebo klasicistnímu dílu.

A tuto črtu o Mělnických, která nechce být vyčerpávající studií o tomto rodu, ale jen podnětem k takové, uzavírám zmínkou o jednom z posledních členů Emanuelovi (12), který je označen jako „sklenář“, ale byl zručným kreslířem. Známe od něho velmi poučný celkový pohled na Vamberk ze severu, resp. rytinu J. Böhma podle jeho kresby kolem r. 1840⁸⁾.

Poznámky:

1) Šišler, Doležal, Šafránek, Krsek, Jakubec, Sedláček, Steklík aj.

2) Státní archiv Zámorsk, Průvodce č. 165 — účetní materiál.

3) Soupis památek... XVI — 1902, str. 9.

4) Pamětní kniha fary zdobnické.

5) Kniha účtů obce Potštejn.

6) Pamětní kniha fary vamberské: „Jesus im Kerker, ein gewisser Melnitzky Steitmetzmeister soll der Erbauer sein“. Snad je socha v nějaké souvislosti s kaplí „Krista v žaláři“, postavené začátkem 50. let 18. století a roku 1898 vyhořené a zbořené.

7) J. F. Král: Paměti města Vamberka, 1927, str. 381—382.

8) Jeden výtisk se zachoval v pozůstalosti po historikovi dr. Josefu Kalouskovi s poznámkou: „Entworfen und gezeichnet von Emanuel Melnitzky, gestochen von Johan Böhm“, tužkou asi současně se vznikem výtisku a pozdější poznámkou rukou Kalouskovou: „Formulář vysvědčení pro tovaryše, že byl v díle.“